

بررسی عوامل موثر بر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها با تأکید بر دیدگاه‌های امام خمینی (س) و تدوین مدل مناسب جهت توسعه آن

محمد ثمنی^۱، بهارک شیرزاد کبریا^{۲*}، امیرحسین محمودی^۳

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۰۹/۰۵

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۷/۰۵

DOI: 10.30495/jisds.2022.20432

چکیده

سرمایه اجتماعی از مهم‌ترین منابع قدرت در گروه‌های انسانی و جوامع بشری است. مدیریت توسعه در عصر حاضر بیشتر از سرمایه اقتصادی، فیزیکی و انسانی نیازمند سرمایه اجتماعی است و بدون این سرمایه استفاده از دیگر سرمایه‌ها به طور بهینه انجام نمی‌گردد و پیمودن راه‌های توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی ناهموار و دشوار می‌شود. در این راستا، دانشگاه به عنوان یکی از بسترهای اصلی تشکیل گروه‌های اجتماعی و توسعه سرمایه اجتماعی می‌تواند مورد توجه باشد. دانشگاه‌ها به عنوان نهادهایی بنیادینی عمل می‌کنند که می‌توانند مبنایی برای یادگیری چگونگی تولید سرمایه اجتماعی باشند به طوری که امام خمینی (س)، نقش حوزه و دانشگاه را در تحولات و توسعه آن، بسیار مهم ارزیابی می‌کند و ریشه صلاح و فساد مردم و جامعه را در آنجا می‌بیند. از اینرو، هدف این تحقیق بررسی و شناسایی عوامل تاثیرگذار بر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها با تأکید بر دیدگاه‌های امام خمینی (س) و تدوین مدل مناسب جهت توسعه آن است. این تحقیق دارای رویکردی آمیخته (کمی-کیفی) است. به همین سبب پژوهش در دو فاز کیفی و کمی انجام می‌گیرد. در فاز اول پژوهشگر با استفاده از روش مبتنی بر نظریه پردازی زمینه‌ای یا گراند تئوری و در فاز بعدی با استفاده از روش تحقیق کمی با استفاده از پرسشنامه صورت می‌گیرد. جامعه آماری پژوهش در بخش کیفی شامل اساتید دانشگاه و خبرگان که با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده و تا زمان حد اشباع (۵۰ مصاحبه) مورد مصاحبه واقع شده‌اند و جامعه آماری در بخش کمی شامل کل دانشگاه‌های کشور که با استفاده از جدول مورگان ۳۸۵ نفر مشخص شدند. در این پژوهش خداگرایی، اسلام محوری، خدمت برای خدا و اعتقاد به نظارت الهی، قانون‌گرایی، دین و ایدئولوژی از جمله عواملی هستند که از زیرساخت‌ها و ملزومات توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه می‌باشند و در شرایط علی کدبندی محوری شده‌اند. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که مقوله‌های افزایش اعتماد، افزایش مشارکت، افزایش مسئولیت‌پذیری، افزایش انسجام اجتماعی، افزایش امنیت و حفظ ارزش‌های اسلامی از پیامدهای استفاده راهبردهای مناسب در توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها با تأکید بر دیدگاه‌های امام خمینی (س) است.

واژگان کلیدی: توسعه، سرمایه اجتماعی، دانشگاه، مدل، گراند تئوری

^۱ دانشجوی دکتری گروه مدیریت آموزش عالی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
(Email: msmsamani@gmail.com)

^۲ استادیار گروه مدیریت آموزش عالی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
(Email: Bsherezad86@ac.ir)

^۳ استادیار گروه مدیریت آموزش عالی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
(Email: dr.mahmoodi1964@gmail.com)

مقدمه و بیان مسئله:

امروزه در جوامعی زندگی می‌کنیم که مانند گذشته سرمایه مالی تنها عامل پیشرفت نیست و اشکال دیگر سرمایه نیز اهمیت پیدا کرده‌اند. از جمله این سرمایه‌ها، سرمایه اجتماعی است که موجب افزایش کیفیت زندگی می‌شود و ارزش‌های اجتماعی مثبت را در جهت یک زندگی خوب ارتقا می‌دهد. (هامدان و دیگران، ۲۰۱۴) سرمایه اجتماعی از مهم‌ترین منابع قدرت در گروه‌های انسانی و جوامع بشری است. اساس بحث سرمایه اجتماعی بر ارزشمند بودن پیوندها و روابط میان افراد و گروه‌ها استوار است. در یک معنای کلی، سرمایه اجتماعی، ثروت و دارایی نهفته‌ای است که در روابط اجتماعی میان کنشگران جامعه وجود دارد و از کیفیت روابط و نحوه تعاملات آنان ناشی شده، باعث می‌شود روابط میان افراد به شیوه‌ای دگرگون شود که کنش تسهیل شود (شجاعی باغینی، ۱۳۸۷: ۹). اگرچه امام خمینی (س) اصطلاح سرمایه اجتماعی را بیان نکرده‌اند، ولی مفهوم، مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن را در عرصه‌های مختلف روابط افراد، نهادها و دولت‌های اسلامی به کار برده‌اند.

امام خمینی (س)، نقش حوزه و دانشگاه را در تحولات و توسعه آن، بسیار مهم ارزیابی می‌کند و ریشه صلاح و فساد مردم و جامعه را در آنجا می‌بیند. همچنین با این بیان که: «دانشگاه مبدا همه تحولات است»، دانشگاه‌ها را مراکز اداره امور کشور، تربیت نسل‌ها و تعیین‌کننده مقدرات کشور می‌داند و تاکید می‌کند که استقلال دانشگاه‌ها و پیوند آن در کنار تعهد و تهذیب، موجب سعادت یک ملت و کشور و همچنین اصلاح و توسعه آن است. (کلمات قصار، ۲۰۲)

دانشگاه‌ها به عنوان نهادهایی بنیادینی عمل می‌کنند که می‌توانند مبنایی برای یادگیری چگونگی تولید سرمایه اجتماعی باشند. ورود به دانشگاه‌ها مرحله جدیدی را در زندگی اجتماعی انسان‌ها ایجاد می‌کند که بر نگرش‌ها، توانمندی‌ها و مهارت‌های آن‌ها در خلق و مدیریت گروه‌های انسانی، سازمان‌ها و نهادها در آینده تاثیر خواهد گذاشت. دانشگاه‌ها در حقیقت، زمینه مناسبی برای انواع شبکه‌های اجتماعی اعم از رسمی و غیررسمی هستند. بدین ترتیب، چگونگی به کارگیری این سرمایه عظیم و شناسایی شاخص‌های اصلی آن در دانشگاه‌ها و توسعه آن می‌تواند پایگاهی محکم برای توسعه آن در نهادهای اجتماعی دیگر باشد. (دینگا، ۲۰۱۴)

با نگاهی به شیوه نظری و عملی بنیانگذار انقلاب اسلامی، مشخص شد که در این زمینه حضرت امام (س) در مقام رهبر فکری و معنوی جامعه‌ی ایران در دوران معاصر، به شایستگی از این سرمایه عظیم بهره‌جستند که بارزترین جلوه به فعلیت درآمدن آن، پیروزی انقلاب اسلامی بود. با توجه به این موضوع که پیروزی انقلاب متأثر از بهره‌گیری حضرت امام خمینی (س) از شاخص‌های سرمایه اجتماعی نهفته است (زمانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۳۸۳) بنابراین شناخت مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی از منظر امام خمینی (س) مهم بنظر می‌رسد.

این تحقیق بر مبنای دستاورد یا نتیجه از نوع کاربردی است و بر مبنای هدف از نوع اکتشافی و بر مبنای نوع داده‌های مورد استفاده آمیخته است که گردآوری داده‌ها در دو فاز کیفی و کمی با استفاده از مصاحبه و پرسشنامه صورت گرفته است.

پیشینه تحقیق:**پیشینه داخلی:**

زمانی و همکاران (۱۳۹۷)، در مقاله‌ای تحت عنوان "شناسایی مؤلفه‌های شناختی سرمایه اجتماعی از دیدگاه امام خمینی (س)"، بیان می‌دارد که خدامحوری، اسلام محوری، اعتماد، قانون گرایی، خدمت به خدا و اعتقاد به نظارت الهی، مهم‌ترین مؤلفه‌های بعد شناختی سرمایه اجتماعی در بیانات امام خمینی (س) بوده است.

پریرزاد، زینب (۱۳۹۵)، در پایان نامه ارشد خود تحت عنوان "بررسی رابطه بین میزان سرمایه اجتماعی و نگرش به توسعه در بین دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی واحد تهران مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی" بیان می‌نماید که میان مؤلفه‌های

سرمایه اجتماعی اعم از اعتماد اجتماعی، اعتماد بین فردی، اعتماد نهادی، اعتماد عمومی، مشارکت اجتماعی، مشارکت سیاسی، میزان همکاری و نگرش به توسعه رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

کریمی و همکاران (۱۳۹۴)، در مقاله‌ی تحت عنوان "طراحی مدل مفهومی مولفه‌های سرمایه اجتماعی از منظر نظام اسلامی" عنوان می‌نماید که سرمایه اجتماعی موضوعی بین رشته‌است که در سال‌های اخیر به طور روزافزونی صاحب‌نظران حوزه‌های مختلف علوم بویژه مدیریت و اقتصاد به آن توجه کرده‌اند. در نتیجه با مطالعه مولفه‌ها و خرده مولفه‌های مطرح شده درباره سرمایه اجتماعی که شامل ابعاد ساختاری، ارتباطی و شناختی است، استخراج شده است.

مصطفی زاده و صادقی (۱۳۹۳)، در مقاله‌ی تحت عنوان "طراحی مدل توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی" عنوان می‌نمایند که: سرمایه اجتماعی مفهوم نسبتاً جدیدی است که امروزه در متون نظری مدیریت مورد توجه واقع شده است و نتایج پژوهش نشان داد توسعه سرمایه اجتماعی در دو بعد عینی و ذهنی و پنج مؤلفه فردی، گروهی، سازمانی، ساختاری و مدیریتی و بیست و هشت شاخص قابل دستیابی است.

فتحی، یوسف (۱۳۹۰)، در رساله دکتری خود با عنوان "سرمایه اجتماعی در اندیشه امام خمینی (س)" با مرور نظریه صاحب‌نظران غربی و انسان‌شناسی امام به پنج مؤلفه بنیادین سرمایه اجتماعی دست یافت. این پنج مؤلفه عبارتند از: دین به عنوان نظام ارزشی و هنجاری، اعتماد اجتماعی و نهادی، مشارکت عمومی، اخوت اسلامی به عنوان شبکه روابط اجتماعی و الگوی رهبری امام خمینی (س).

عیوضی و فتحی (۱۳۹۰)، در مقاله‌ی تحت عنوان "رهبری و سرمایه اجتماعی با رویکرد به رهبری امام خمینی (س)" با بررسی ویژگی‌ها و الگوی رهبری امام خمینی (س)، سرمایه اجتماعی حاصل از رابطه امامت و امت را عنصر اساسی در حفظ و تداوم نظام می‌داند و تعاملات اجتماعی همگرایانه، مشارکت و اعتماد اجتماعی از مولفه‌های اصلی سرمایه می‌داند و به این نتیجه می‌رسد که رهبری ایشان در ایجاد آنها نقش اساسی داشت. زعامت و رهبری ایشان پایه وحدت، همگرایی، مشارکت و اعتماد اجتماعی بود و به طور مداوم عاملیت همگرایی و پویایی را بازی می‌کرد.

پیشینه خارجی:

Fikret Sozibilir (۲۰۱۸) در مقاله‌ی تحت عنوان "تعامل سرمایه اجتماعی، خلاقیت و کارآیی در سازمان‌ها" نشان داد که سرمایه اجتماعی بر خلاقیت و کارآیی سازمان تأثیر می‌گذارد. نتایج همچنین حمایت از تأثیر خلاقیت سازمانی بر رضایت سازمانی را ارائه داد.

Sanghoon Lee (۲۰۱۸) در مقاله‌ی تحت عنوان "سرمایه اجتماعی و سلامت در سطح کشور" بیان می‌دارد که اثرات اجتماعی اقتصادی از سرمایه اجتماعی متفاوت است و وابسته به انواع سرمایه اجتماعی دارد.

Maria Thompson (۲۰۱۸) در پژوهشی تحت عنوان "سرمایه اجتماعی، نوآوری و رشد اقتصادی" عنوان می‌نماید که سرمایه اجتماعی فعالیت‌های نوآوری را تحریک می‌کند، که منجر به سود انحصاری بالاتر و نیز سرمایه اجتماعی بالاتر می‌شود. همانطور که اقتصاد نوآوری رشد می‌کند، سرمایه اجتماعی رشد می‌کند. در اقتصاد نیوکلاسیک، سرمایه اجتماعی جمعی به طور طبیعی رشد می‌کند و رشد اقتصادی از این طریق بخش نوآوری را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در هماهنگی با شواهد تجربی، مدل پیش‌بینی می‌کند که رشد اقتصادی با نسبت کارگران خروجی به نوآوران افزایش می‌یابد.

Soo Young Jun (۲۰۱۷) در مقاله‌ی تحت عنوان "تأثیر مدیریتی سرمایه اجتماعی بر رابطه بین رهبری تحول‌آفرینان مدیران بهداشت عمومی و توانمند سازمانی پرستاران بهداشت عمومی در بهداشت کره" بیان می‌نماید که رهبری تحول‌آفرین یکی از عوامل موثر در بهبود توانمندسازی سازمان است و رهبری تحول‌گرا نیز می‌تواند منجر به ارتقای

توانمند سازی سازمانی کارکنان از طریق سرمایه اجتماعی شود. بنابراین، یک برنامه مداخله‌ای برای ارتقای توانمندسازی سازمانی باید شامل استراتژی‌هایی برای افزایش رهبری تحول‌گرا و بهبود سرمایه اجتماعی شرکت کنندگان باشد.

اجتماعی: شواهد از مراکش " به این نتایج دست یافته اند که تغییر از متمرکز به یک فرایند تصمیم‌گیری محلی بیشتر می‌تواند

مردم را به عنوان احساس مسئولیت در برابر جامعه خود، درگیر سازد. اما تمام اشکال سرمایه اجتماعی در روند مثبت تاثیر نمی‌گذارد.

عملکرد مدرسه: یک رویکرد مکانی " نشان می‌دهد که وضعیت تاهل و پایگاه اجتماعی - اقتصادی دانش‌آموزان به طور معنی‌داری باعث کاهش عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود. این تحقیق به درک اهمیت سرمایه اجتماعی از دیدگاه فضایی و هدایت سیاست‌گذاران در تخصیص منابع آینده کمک می‌کند.

می‌دارد که ابعاد سرمایه اجتماعی به گونه‌ای به هم مرتبط هستند که ابعاد رابطه و منبع: (الف) به طور کامل تاثیر مرکزیت (بعد ساختاری) بر بازار سهام بین‌المللی و (ب) تاثیر قابل توجهی بر سهم بازار بین‌المللی هر شرکت دارند.

مبانی نظری پژوهش:

مفهوم سرمایه:

سرمایه در زبان لاتین از ریشه Cap به معنای "سر" است و در مفهوم اصلی خود، به هر گونه پول، ثروت و یا کالایی اطلاق می‌شود که قابلیت نگهداری و افزایش دارد. سرمایه یکی از چهار عامل تولید است که در کنار زمین، کار، سازمان و مدیریت قرار دارد. بورديو، از مفهوم سرمایه برای قشر بندی اجتماعی استفاده کرده است. او میزان برخورداری کنشگران را از نوع سرمایه ملاک دارایی افراد در نظام طبقه بندی اجتماعی می‌داند. وی معتقد است ساختار ذهنی در هر فرد و موقعیتی که تحت عنوان میدان یا زمینه در اجتماع، تحت اختیار اوست، به میزان بهره‌مندی او از انواع سرمایه بستگی دارد. (حسن زاده ثمرین و دیگران، ۱۳۸۹)

مفهوم سرمایه را در رویکرد سنتی می‌توان در آرای مارکس دنبال کرد. در نظریه وی، سرمایه، بخشی ارزش اضافی است که سرمایه‌داران از گردش کالاها و پول در فرآیند تولید و مصرف به دست می‌آورند. در مفهوم کلاسیک، سرمایه نظریه‌ای در مورد روابط اجتماعی استثماری بین دو طبقه است. از دهه ۱۹۶۰ به این سو شاهد ظهور نظریه‌های نوین سرمایه، از قبیل سرمایه انسانی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی بوده ایم. (توسلی و موسوی، ۱۳۸۴)

مفهوم سرمایه اجتماعی:

سرمایه اجتماعی از مباحث جدید در حوزه علوم اجتماعی و علوم سیاسی خصوصاً مباحث توسعه است. ظاهراً بحث سرمایه اجتماعی، اولین بار، قبل از سال ۱۹۱۶، توسط هانی فان، از دانشگاه ویرجینیای غربی (در امریکا) مطرح شد؛ اما علی‌رغم اهمیت آن در تحقیقات اجتماعی، تا سال ۱۹۶۱ که توسط جین جاکوبز در برنامه ریزی به کار برده شد، شکل جدی به خود نگرفت. "فرانسیس فوکویاما" سرمایه اجتماعی را مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی می‌داند که اعضای گروهی که همکاری و تعادل میانشان مجاز است در آن سهیم هستند. (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۱)

این نوع از سرمایه حاصل تعاملات و هنجارهای گروهی و اجتماعی نظیر اعتماد متقابل، تعامل اجتماعی متقابل، گروه‌های اجتماعی، احساس هویت جمعی و گروهی، احساس وجود تصویری مشترک از آینده و کار گروهی در یک نظام اجتماعی است.

ایده محوری آن را در واژه "روابط" خلاصه کرد که با عضویت در شبکه‌ها و مجموعه ارزش‌های مشترک عملیاتی می‌شوند (فیلد، ۱۳۸۶: ۱۰)

اهداف تحقیق:

- ۱- شناسایی ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های سازنده سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها
- ۲- تعیین وضع موجود ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های سازنده توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه
- ۳- اولویت بندی ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های سازنده توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه
- ۴- تدوین مدل مناسب توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها با تاکید بر دیدگاه‌های امام خمینی (س)

روش تحقیق:

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و بر حسب گردآوری اطلاعات کمی - کیفی با رویکرد اکتشافی بوده و با استفاده از روش نظریه داده بنیاد انجام گرفته است. نظریه داده بنیاد به عنوان روش پژوهش استقرایی و اکتشافی، به پژوهشگران در حوزه‌های موضوعی گوناگون امکان می‌دهد تا به جای اتکا به تئوری‌های موجود، خود به تدوین تئوری اقدام کنند. نظریه داده بنیاد دارای دو رویکرد گلاسر^۱ و استراوس^۲ است (Strauss; Corbin, 1998) که در این پژوهش از روش اشتراوس یا عینیت‌گرا برای تحلیل داده‌ها استفاده شده است، زیرا روشی نظام مند است. بنابراین می‌توان گفت این تحقیق بر مبنای دستاورد یا نتیجه از نوع کاربردی است و بر مبنای هدف از نوع اکتشافی و بر مبنای نوع داده‌های مورد استفاده آمیخته است که گردآوری داده‌ها در دو فاز کیفی و کمی با استفاده از مصاحبه و پرسشنامه صورت خواهد گرفت.

روش اصلی گردآوری داده‌ها در تحقیق حاضر در بخش کیفی تکنیک مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختاریافته است که در آن محقق از قبل موضوعات و عناوین لازم را برای پوشش دادن به اطلاعات را آماده می‌کند، ولی پرسش‌ها به صورت باز و کلی هستند؛ یعنی از قبل تهیه نمی‌شوند و جریان مصاحبه تا حد زیادی متکی بر پرسش‌هایی است که خودبخود در تعامل مصاحبه‌گر و مصاحبه‌شونده پیش می‌آیند که در این پژوهش پس از ۵۰ مصاحبه با خبرگان و صاحب‌نظران و اساتید دانشگاهی در حوزه سرمایه اجتماعی، پژوهشگر به اشباع رسید. در بخش کمی نیز جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه بوده است. با توجه به اینکه در این مطالعه، مبنای تحقیق بر اساس روش ترکیبی کمی کیفی بوده، نمونه‌گیری نیز تابع قواعد همین روش بوده، جامعه پژوهش حاضر در بخش کیفی شامل خبرگان و صاحب‌نظران دانشگاهی در حوزه سرمایه اجتماعی و آشنا به دیدگاه‌های امام خمینی (س) است. **در بخش کیفی انجام پژوهش (مصاحبه)**، نمونه‌گیری به روش گلوله برفی^۳، انجام شد. به این صورت که در این روش، ابتدا با یکی از اساتید دانشگاه و صاحب‌نظران حوزه سرمایه اجتماعی مصاحبه می‌شود و سپس از آن شخص خواسته خواهد شد که افرادی که ممکن است برای مصاحبه مناسب باشند را به ما معرفی کند. **در بخش کمی**؛ دانشجویان، کارکنان و اساتید دانشگاه‌ها جامعه آماری این پژوهش را شکل می‌دهند. برای تعیین حجم نمونه نیز از جدول تعیین حجم نمونه مورگان بهره گرفته شده و نمونه ۳۸۵ نفر مشخص شدند. روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی متناسب بود. طبقات این تحقیق کلیه دانشگاه‌های کشور بود که به تناسب تعدادی از دانشجویان، اساتید و کارکنان دانشگاه به صورت تصادفی انتخاب و در مطالعه شرکت داده شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی پژوهش نیز از روش داده بنیاد استفاده شده است. در میان روش‌های کیفی و تفسیری، نظریه پردازی داده بنیاد مزایای منحصر به فردی برای پژوهشگران به همراه دارد. چرا که ظرفیت بالایی برای تفسیر پدیده‌های پیچیده داشته و پدیده‌ها را در

¹ Glaser

² Straus

³ Snow ball

موقعیت طبیعی آنها مورد بررسی قرار داده و توصیف می‌کند. در نظریه داده بنیاد، تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق کد گذاری انجام می‌شود و داده‌های مصاحبه‌ای و متنی کدبندی می‌شوند. کدبندی اطلاعات شامل سه مرحله است: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی یا انتخابی. در فرایند انجام این تحقیق در کدگذاری باز، با مراجعه به کدهای اولیه استخراج شده از مصاحبه‌ها (کدگذاری نکات کلیدی)، کدهایی که به موضوعی مشترک اشاره داشتند، گروه بندی شدند و مفاهیم را ساختند و از مقایسه و طبقه بندی آنها نیز مقوله‌ها تعیین شدند. در مجموع ۱۹ مقوله مشخص شد. جهت ساماندهی داده‌های کیفی از نرم‌افزار maxqda10 کمک گرفته شد. در مرحله کدگذاری محوری، به منظور مرتبط کردن مقوله‌های اصلی به مقوله‌های فرعی، از الگوی پارادایمی استفاده شد تا شرایط علی، پدیده محوری، عوامل زمینه‌ای، متغیرهای مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها که اجزای کدگذاری محوری هستند، مشخص شوند. سپس از طریق کدگذاری انتخابی و بر اساس الگوی ارتباط شناسایی شده بین مقوله‌ها و زیرمقوله‌ها در کدگذاری باز و محوری، مقوله‌ها به هم مرتبط شدند و نظام مربوط ارائه شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های کمی نیز از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد، در بخش توصیفی پژوهش، از روش‌های آمار توصیفی، جدول توزیع فراوانی نسبی و نمودارهای درصدی آن و در بخش تحلیل آمار استنباطی، از تحلیل مدلسازی معادلات ساختاری استفاده شده است.

جدول شماره (۱): لایه‌های پژوهش حاضر

لایه‌های پژوهش	مشخصات پژوهش حاضر
جهت گیری پژوهش	بنیادی-توصیفی-کاربردی
روش پژوهش	روش آمیخته یا ترکیبی (کیفی-کمی)
فلسفه پژوهش	تفسیری
رویکرد پژوهش	استقرانی
استراتژی پژوهش	روش نظریه داده بنیاد (استنباطی و معادلات ساختاری)
هدف پژوهش	اکتشافی-تائیدی
شیوه گردآوری داده‌ها	از طریق روش مصاحبه نیمه ساختار یافته و مبانی نظری و تحلیل آنها، بررسی اسناد و مدارک و پرسشنامه

یافته‌های پژوهش:

توصیف متغیرهای کیفی مورد مطالعه:

در این پژوهش از روش نظریه داده بنیاد جهت طراحی الگوی توسعه سرمایه‌های اجتماعی در دانشگاه‌ها استفاده گردید. راهبرد نظریه داده بنیاد بر سه عنصر «مفاهیم»، «مقوله‌ها» و «قضیه‌ها» استوار است. مفاهیم واحدهای بنیادی تحلیل هستند. مقوله‌ها را می‌توان به‌طور خلاصه طبقه‌ای از مفاهیم تعریف نمود. یعنی ترکیب یا کنار هم قرار گرفتن چند مفهوم تشکیل یک مقوله یا طبقه را می‌دهد. مقوله‌ها شالوده‌های تدوین نظریه‌اند. سومین عنصر نیز «قضیه‌ها» هستند که بیانگر روابط تعمیم‌یافته بین یک مقوله و مفاهیم آن و بین مقوله‌های معین است.

در فرایند تحلیل نظریه، داده‌های مصاحبه‌ای و متنی کدبندی می‌شوند. کدبندی اطلاعات شامل سه مرحله است: کدگذاری باز^۱، کدگذاری محوری^۲ و کدگذاری گزینشی یا انتخابی^۳.

کدگذاری باز

در کدگذاری باز محقق با مرور و مطالعه خط به خط مصاحبه‌های انجام‌شده، مفاهیم و کدهای مشخص را استخراج نموده است. جهت این کار از نرم‌افزار maxqda10 که یک نرم‌افزار تحلیل داده‌های کیفی است کمک گرفته شد. در مرحله اول مفاهیم

¹ Open Coding

² Axial Coding

³ Selective Coding

بررسی عوامل موثر بر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها با تاکید بر دیدگاه‌های امام خمینی (س) و ... / ۲۴۳

مختلف استخراج گردید و در مرحله بعد تلاش شده است تا مفاهیم مشابه و مشترک با مقوله واحد جایگزین شود و مقوله‌های اصلی تحقیق مشخص شود.

جدول شماره (۲): مقوله بندی کدها

مفاهیم مرتبط	مقوله
توحید به خدا / ایمان / تقوا / اخلاص / تکلیف گرایی، سکوت نکردن در برابر ستم، سکوت نکردن در برابر برنامه‌های امریکایی	خدامحوری
هدایت اجتماعی / تربیت اجتماعی / مسولیت اجتماعی / حقوق اجتماعی / اسلام و سعادت بشریت	اسلام محوری
افزایش اعتماد و انسجام اجتماعی، اعتماد به اکثریت مردم، اعتماد به اخبار رسانه‌ها، اعتماد به دولت، ... آگاهی، باور به صداقت و درستی، باور به کمک به دیگران و کمک گرفتن از آنها	افزایش اعتماد
پرهیز از کارشکنی و فساد اداری، رعایت قانون، رعایت عدالت، عدم شرکت در مناقشه‌های سیاسی، مساوات در مقابل قانون	قانون گرایی
ساده زیستی / توجه به نظارت الهی در اعمال / خدمت به خلق	خدمت برای خدا و اعتقاد به نظارت الهی
منابع انسانی متدین و معتقد، وجود روحیه تعاون، توجه به مصلحت عامه، حفظ کرامت انسان‌ها، سیستم مدیریت مشارکتی، برنامه‌های آموزشی مرتبط، تحصیلات، پرهیز از کارشکنی و فساد اداری	بهبود منابع انسانی
باور به جمع به جای فرد، مسول بودن در برابر دیگران، مسولیت اجتماعی، وجود روحیه تعاون، باور کمک به دیگران و کمک گرفتن از دیگران	مسولیت پذیری
مشارکت انجمن‌های هنری، ادبی، ورزشی و تفریحی دانشگاه، تشکل‌های بسیج، شرکت در مراسمات اجتماعی، مشارکت در مراسمات مذهبی، شرکت در فعالیت‌های عام المنفعه	افزایش مشارکت
باور کمک به دیگران، کمک گرفتن از دیگران، شرکت در مراسم اجتماعی، ایجاد حس دوستی و همکاری بین مردم، ارتباطات کاری مناسب، شبکه ارتباطی،	بهبود روابط اجتماعی
میزان باور به صداقت و درستی، باور به عدالت، داشتن وجدان کاری، اخلاق و ادب، نوع شخصیت	بهبود اخلاق حرفه ای
اطلاع از اخبار سیاسی کشور، برگزاری جلسات آموزشی و اعتقادی، تشکیل جلسات هم اندیشی در دانشگاه	آگاهی عمومی
احترام به دیگران، باور به رعایت عرف، رعایت قوانین، ...	نرم‌ها و هنجارها
خلاقیت، نوآوری، حفظ کرامت انسانی، احترام به دیگران، پایبندی به ارزش‌های جامعه، برنامه‌های جامعه پذیری	حفظ ارزش‌های اسلامی
محیط کار مناسب، رفع تبعیض، رعایت برابری و مساوات، مشارکت در شبکه‌های اجتماعی، کسب مهارت‌ها و آموزش، شرکت در انجمن‌های محلی، شرکت در NGOها، اشتغال	بهبود کیفیت زندگی
رفتار شهروندی، حمایت از کارآفرینی، تسهیلات آموزشی-فراغتی، تسهیلات درمانی - بهداشتی	بهبود زیرساخت‌های اجتماعی
باور به امنیت اجتماعی، پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، جرایم و ناهنجاری‌ها در جامعه	امنیت
ارزیابی موثر و مداوم سرمایه اجتماعی در دانشگاه و جامعه	ارزیابی موثر و مداوم سرمایه اجتماعی در دانشگاه و جامعه
باور به امر به معروف و نهی از منکر، باور به کرامت انسانی، باور به صداقت،	دین و ایدئولوژی
همبستگی، شرکت در انتخابات، بهبود روابط متقابل	افزایش انسجام اجتماعی

کدگذاری محوری:

در کدگذاری محوری، نظریه پرداز داده بنیاد، پژوهشگر یک مقوله از مرحله کدگذاری باز را انتخاب کرده و آن را در مرکز فرآیندی که در حال بررسی آن است قرار می‌دهد (به عنوان پدیده مرکزی) و سپس، دیگر مقوله‌ها را به آن ربط می‌دهد. این مقوله‌های دیگر عبارت‌اند از: «شرایط علی»، «راهبردها»، «شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر» و «پیامدها». با توجه به موضوع اصلی مصاحبه و موضوع مورد مطالعه، پدیده محوری این پژوهش توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها است. شرایط علی مقوله‌هایی هستند که بر پدیده محوری تاثیر می‌گذارند. در این پژوهش خدامحوری، اسلام محوری، قانون گرایی، خدمت برای خدا و اعتقاد به خدا و دین و ایدئولوژی عواملی هستند که از زیرساخت‌ها و ملزومات توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها می‌باشند و در

شرایط علی کدبندی محوری شده اند. به عبارت دیگر یکی از ملزومات اساسی دستیابی به این عوامل، توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها می‌باشد.

بهبود کیفیت زندگی، بهبود زیرساخت‌های اجتماعی، بهبود منابع انسانی و بهبود روابط اجتماعی و بهبود اخلاق حرفه‌ای پنج مقوله اصلی این پژوهش است که به‌عنوان راهبردهای اصلی توسعه سرمایه اجتماعی انتخاب شده‌اند. به عبارت دیگر جهت توسعه سرمایه اجتماعی باید این ابعاد توسعه و بهبود یابد.

آگاهی عمومی، نرم‌ها و هنجارها دو مقوله‌ای هستند که به‌عنوان مداخله‌گر بر راهبردها تأثیر می‌گذارند و ارزیابی موثر و مداوم سرمایه اجتماعی در دانشگاه و جامعه به‌عنوان مقوله‌ای زمینه‌ای توسعه سرمایه اجتماعی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. پیامدها، خروجی حاصل از استخدام راهبردهای مناسب در سرمایه اجتماعی و ارزیابی مداوم و موثر آن است. در این پژوهش مقوله‌های افزایش اعتماد، افزایش مشارکت، افزایش انسجام اجتماعی، افزایش مسئولیت‌پذیری و حفظ ارزش‌های اسلامی از پیامدهای استخدام راهبردهای مناسب در توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها می‌باشد.

کدگذاری انتخابی یا گزینشی

«کدگذاری انتخابی»، فرآیند یکپارچه‌سازی و بهبود مقوله‌هاست در این مرحله از کدگذاری، نظریه‌پرداز داده بنیاد (Grounded Theory)، یک نظریه از روابط فیما بین مقوله‌های موجود در مدل کدگذاری محوری به‌نگارش در می‌آورد.

با توجه به جایگاه ویژه دانشگاه و رسالت آن در توسعه سرمایه اجتماعی، یکی از ابزارهای مهم برای رسیدن به این هدف‌ها و رسالت‌ها، نقش دانشگاه و دانشجو است. نقش دانشجو در دانشگاه و محیط جامعه، سهم بسزایی در توسعه سرمایه اجتماعی خواهد داشت و از طریق زیرساخت‌های مهم شامل خدامحوری، اسلام محوری، قانون‌گرایی، خدمت برای خدا و اعتقاد به خدا و پابندی به دین و ایدئولوژی این امر محقق خواهد شد. خدامحوری شامل توحید به خدا، ایمان، تقوا، اخلاص، تکلیف‌گرایی، سکوت نکردن در برابر ستم، سکوت نکردن در برابر برنامه‌های امریکایی خواهد بود و نیز اسلام محوری شامل هدایت اجتماعی، تربیت اجتماعی، مسولیت اجتماعی، حقوق اجتماعی و سعادت بشریت می‌باشد. یکی دیگر از زیرساخت‌ها قانون‌گرایی است که شامل ابعاد پرهیز از کارشکنی و فساد اداری، رعایت قانون، رعایت عدالت، عدم شرکت در مناقشه‌های سیاسی، مساوات در مقابل قانون است. خدمت برای خدا و اعتقاد به خدا از دیگر زیرساخت‌های توسعه سرمایه اجتماعی است که شامل ساده زیستی، توجه به نظارت الهی در اعمال، خدمت به خلق، تکریم ایتم و کمک به مستمندان می‌باشد. پابندی به دین و ایدئولوژی از جمله زیرساخت‌های اساسی در دستیابی به توسعه سرمایه اجتماعی است که دستیابی به آن در گرو باور به امر به معروف و نهی از منکر در جامعه، باور به کرامت انسانی و باور به صداقت است و همه این موارد منجر به توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه و جامعه خواهد شد که از طریق راهبردهای بهبود کیفیت زندگی، بهبود زیرساخت‌های اجتماعی، بهبود منابع انسانی و بهبود روابط اجتماعی محقق خواهند شد که از جمله پیامدهای تحقق آن می‌توان به افزایش اعتماد، افزایش مشارکت، افزایش مسئولیت‌پذیری، افزایش انسجام اجتماعی و در نهایت حفظ ارزش‌های اسلامی خواهد شد.

در مجموع می‌توان گفت اصول خدامحوری، اسلام محوری، قانون‌گرایی، اعتقاد به خدا و خدمت برای خدا و نیز پابندی به دین و ایدئولوژی نیازمند توسعه سرمایه اجتماعی است.

ارزیابی وضع موجود مولفه‌ها و شاخص‌های سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها با استفاده از تکنیک SWOT

Swot حرف اول چهار واژه قوت (Strength)، ضعف (Weaknesses)، فرصت (Opportunity)، و تهدید (Threats) است. تجزیه و تحلیل SWOT شناسایی نظام مند عواملی است که راهبرد باید بیشترین سازگاری را با آنها داشته باشد. منطبق رویکرد یادشده این

بررسی عوامل موثر بر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها با تاکید بر دیدگاه‌های امام خمینی (س) و / ۲۴۵

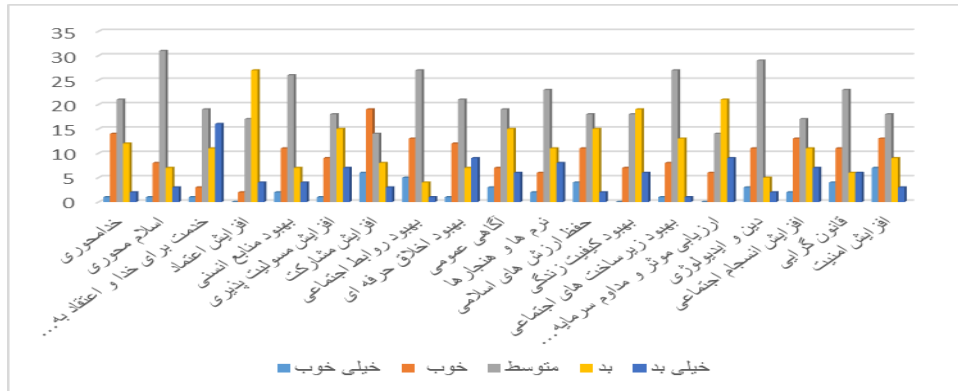
است که راهبرد اثربخش را با قوت‌ها و فرصت‌های سیستم را به حداکثر و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل برساند. این منطق اگر درست به کار رود، نتایج بسیار خوبی برای انتخاب و طراحی یک راهبرد اثربخش خواهد داشت. (حکمت نیا و موسوی، ۱۳۸۵: ۲۹)

مدل SWOT یکی از ابزارهای استراتژیک تحلیل نقاط قوت و ضعف درون سیستمی و فرصت‌ها و تهدیدهای برون سیستمی است. نقاط قوت و ضعف، عوامل داخلی موثر بوده و در راه دستیابی به اهداف برنامه ریزی و اجرای تکالیف زمینه مساعد یا بازدارنده ایجاد می‌کنند. فرصت‌ها و تهدیدها عوامل خارجی هستند که در دستیابی به هدف نقش دارند. با استفاده از این مدل می‌توان استراتژی انتخاب کرد که قوت‌ها و فرصت‌ها را به حداکثر و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل برساند.

جدول (۳): ارزیابی وضع موجود مولفه‌ها و شاخص‌های سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها با استفاده از تکنیک SWOT

عوامل درونی (Internal position)		عوامل بیرونی (External Position)	
نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)	تهدیدها (Threat)	فرصت‌ها (Opportunities)
W1- عدم ارزیابی مداوم سرمایه اجتماعی در دانشگاه W2- عدم حمایت از خلاقیت‌ها و نوآوری‌ها W3- عدم فراهم سازی دستیابی راحت به تسهیلات آموزشی، پژوهشی و بهداشتی و درمانی W4- عدم اعتماد مردم به دولت W5- وجود کارشکنی و فساد اداری W6- عدم رعایت عدالت و مساوات W7- عدم وجود روحیه مدیریت مشارکتی در دانشگاه W8- فقدان و ضعف برنامه‌های آموزشی مرتبط W9- عدم آموزش مهارت‌های کاربردی مورد نیاز و موثر به دانشجو W10- فقدان ارتباط موثر بین مجموعه مدیریت دانشگاه با دانشجو W12- عدم حمایت از کارآفرینی W13- فقدان منابع انسانی با وجدان و مسولیت کاری	S1- وجود قشر جوان دانشجو به عنوان مهمترین نقطه قوت S2- وجود روحیه همبستگی و اتحاد در جوانان S3- وجود روحیه خلاقیت و نوآوری در قشر جوان دانشجو S4- وجود اساتید مجرب و باسواد S6- توسعه فعالیت‌های فرهنگی و توسعه تشکل‌های دانشجویی S7- مقبولیت اجتماعی و جایگاه قابل توجه دانشگاه در سطح کشور S8- پابندی به ارزش‌های جامعه S9- وجود روحیه خداگرایی و اعتقادات دینی	T1- ضعف زیرساخت‌های اجتماعی T2- وجود بیکاری T3- وجود آسیب‌ها و ناهنجاری‌ها در جامعه T4- فقر T5- اعتقاد به مدرک گرایی محض و به دور از بار علمی T6- تهاجم فرهنگی و جنگ نرم	O1- وجود محیط مناسب دانشگاه جهت توسعه سرمایه اجتماعی O2- تشکیل جلسات هم اندیشی در دانشگاه‌ها O3- شرکت در مراسمات اجتماعی و مذهبی O4- وجود امنیت در محیط دانشگاه و جامعه O5- برگزاری کرسی‌های هم اندیشی و آزاد اندیشی در دانشگاه‌ها O6- برگزاری همایش‌ها و سخنرانی‌های مشترک که منجر به تقویت ارتباطات خواهد شد.

از سویی دیگر با توجه به مصاحبه ای که با اساتید بزرگوار انجام شد وضع موجود شاخص‌ها و مولفه‌های سرمایه اجتماعی را بشرح نمودار ذیل عنوان نمودند که حاکی از ضعف بیشتر مولفه‌ها و لزوم تقویت آن را ضروری می‌داند.



شکل (۱): ارزیابی وضع موجود مولفه‌ها و شاخص‌های سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها

اولویت بندی شاخص‌های سرمایه اجتماعی با استفاده از تحلیل سلسله مراتبی (AHP):

این روش شامل سه گام اساسی الف- تولید ماتریس مقایسه‌ای ب- محاسبه وزن‌های شاخص‌ها و ج- تخمین نسبت توافق است که در ادامه این مراحل برای تعیین وزن شاخص‌ها و اولویت بندی آنها، دنبال می‌شود.

الف - ایجاد ماتریس مقایسه دوتایی:

این روش یک مقیاس اساسی را با مقادیر از ۱ تا ۹ برای تعیین میزان اولویت‌های نسبی دو معیار به کار می‌گیرد. در واقع برای تعیین ضریب اهمیت (وزن) معیارها، دوجه دو آن‌ها را باهم مقایسه می‌کنیم. مقایسه‌های دو به دو در یک ماتریس $n \times n$ (در این حالت 9×9) ثبت می‌شوند و این ماتریس، ماتریس مقایسه دودویی [معیارها]، $A_{ji} = a^{n \times n}$ نامیده می‌شود. عناصر این ماتریس همگی مثبت بوده و با توجه به اصل «شروط معکوس» در فرایند تحلیل سلسله مراتبی (اگر اهمیت i نسبت به j برابر k باشد اهمیت عنصر j نسبت به i برابر $\frac{1}{k}$ خواهد بود). در هر مقایسه دودویی، دو مقدار عددی $\frac{1}{a_{ji}}$ ، a_{ji} را خواهیم داشت. (زبردست، ۱۳۸۰: ۸۳) در جدول شماره (۴) ماتریس مقایسه دودویی معیارها برای مسئله مورد نظر ارائه شده است. برای تعیین عوامل و شاخص‌های مؤثر در امر توسعه سرمایه اجتماعی و میزان اهمیت این شاخص‌ها نسبت به هم نیز از نظرات اساتید و خبرگان استفاده گردیده که نتیجه آن استخراج عوامل یا شاخص‌هایی هست که در جدول شماره (۵) آمده است.

جدول (۴): مقیاس ۹ کمیته‌ی ساعتی برای مقایسه دودویی گزینه‌ها

تعریف	میزان اهمیت
اهمیت برابر	۱
اهمیت برابر تا متوسط	۲
اهمیت متوسط	۳
اهمیت متوسط تا قوی	۴
اهمیت قوی	۵
اهمیت قوی تا بسیار قوی	۶
اهمیت بسیار قوی	۷
اهمیت بسیار قوی تا فوق‌العاده قوی	۸
اهمیت فوق‌العاده قوی	۹

مأخذ: زبردست، ۱۳۸۰: ۱۷

- محاسبه وزن‌های شاخص (جزئیات این مرحله و نحوه محاسبه):

این بخش شامل مراحل زیر است:

۱- ضرب کردن مقادیر هر ردیف از ستون‌های ماتریس مقایسه دوتایی به همدیگر: که شرح آن در رابطه زیر آورده شده است:

رابطه (۱)

$$V = \sum factor 1 \times factor 2 \times factor N = 9 \times 9 \times 9 \times \dots \times 9 = 43046721$$

۲- محاسبه وزن‌های نرمال نشده که برای انجام این مورد باید مجموع حاصل ضرب هر ردیف از ستون‌ها به توان $\frac{1}{n}$ یعنی تعداد معیارها شود.

رابطه (۲)

$$(43046721)^{\frac{1}{10}} = 5.799 = \frac{RMV}{factor}$$

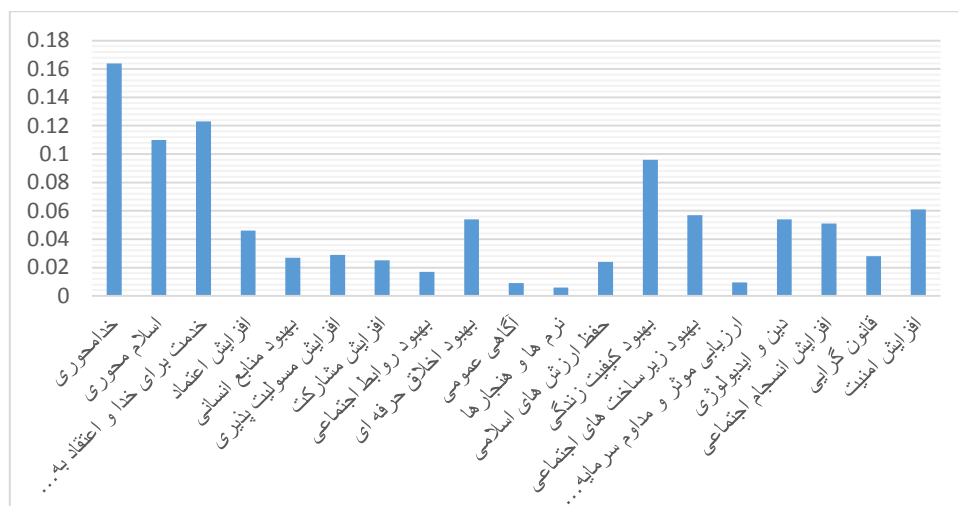
۳- در نهایت وزن شاخص‌ها در این مطالعه، از تقسیم وزن‌های نرمال شده هر ردیف به مجموع وزن‌های نرمال نشده به دست می‌آید.

جدول شماره (۵): تعیین وزن نهایی شاخص‌ها با استفاده از مدل AHP

شاخص‌ها	خدا محوری	اسلام محوری	خدمت برای خدا	افزایش اعتماد	بهبود منابع انسانی
خدا محوری	۱	۱/۵	۱/۲	۱/۴	۱/۵
اسلام محوری	۵	۱	۱/۲	۱/۳	۱/۴
خدمت برای خدا	۲	۲	۱	۱/۷	۱/۶
افزایش اعتماد	۴	۴	۷	۱	۱/۳
بهبود منابع انسانی	۵	۴	۶	۲	۱
افزایش مسوولیت پذیری	۶	۴	۵	۲	۱/۴
افزایش مشارکت	۵	۴	۴	۲	۱/۴
بهبود روابط اجتماعی	۷	۵	۶	۲	۲
بهبود اخلاق حرفه ای	۴	۲	۲	۲	۱/۶
آگاهی عمومی	۹	۶	۸	۴	۴
نرم‌ها و هنجارها	۸	۶	۸	۶	۶
حفظ ارزش‌های اسلامی	۴	۲	۲	۲	۲
بهبود کیفیت زندگی	۲	۲	۲	۱/۴	۱/۵
بهبود زیرساخت‌های اجتماعی	۲	۲	۲	۱/۴	۱/۵
ارزیابی موثر و مداوم سرمایه	۵	۴	۶	۵	۷
دین و ابدیولوژی	۲	۲	۲	۱/۳	۱/۴
افزایش انسجام اجتماعی	۶	۴	۲	۲	۱/۵
قانون‌گرایی	۷	۷	۴	۴	۴
افزایش امنیت	۵	۷	۴	۱/۴	۵
حاصل ضرب وزن‌ها	۹۱۴۴۵۶۰۰۰۰۰	۴۳۸۹۳۹۶۴۸	۳۷۶۲۳۳۹۸۴۰	۰۴۷۷۸۰۳۷	۰۰۱۵۹۶۶۲۰
وزن‌های نرمال نشده	4.26	2.85	3.19	1.2	0.71
وزن نهایی شاخص‌ها	0.164	0.11	0.123	0.046	0.027

بهبود کیفیت زندگی	۱ ۳	حفظ ارزش‌های اسلامی	۱ ۴	نرم‌ها و هنجارها	۱ ۸	آگاهی عمومی	۱ ۴	بهبود اخلاق حرفه‌ای	۱ ۷	بهبود روابط اجتماعی	۱ ۵	افزایش مشارکت	۱ ۶	افزایش مسوولیت پذیری	شاخص‌ها
۱	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۵	۱ ۵	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۳	خدا محور
۱	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۴	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	اسلام محور
۴	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	خدمت برای خدا
۵	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	افزایش اعتماد
۶	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	بهبود منابع انسانی
۵	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	افزایش مسوولیت پذیری
۶	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	افزایش مشارکت
۴	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	بهبود روابط اجتماعی
۷	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	بهبود اخلاق حرفه‌ای
۸	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	آگاهی عمومی
۴	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	نرم‌ها و هنجارها
۱	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	حفظ ارزش‌های اسلامی
۳	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	بهبود کیفیت زندگی
۷	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	بهبود زیرساخت‌های اجتماعی
۴	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	ارزیابی موثر و مداوم سرمایه
۳	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	دین و ایدئولوژی
۴	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	افزایش انسجام اجتماعی
۱	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	قانون‌گرایی
۳۸۵۵۹۰۹۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	افزایش امنیت
۲.۵	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	حاصل ضرب وزن‌ها
۰.۰۹۶	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	وزن‌های نرمال نشده
	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۶	۱ ۶	۱ ۸	۱ ۶	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	۱ ۲	۱ ۲	۱ ۳	۱ ۳	وزن نهایی شاخص‌ها

شاخص‌ها	بهبود زیرساخت‌های اجتماعی	ارزیابی موثر و مداوم سرمایه	دین و ایدئولوژی	افزایش انسجام اجتماعی	قانون‌گرایی	افزایش امنیت	
خدا محور	1/3	1/5	1/2	1/6	1/7	1/5	
اسلام محوری	1/3	1/4	1/2	1/4	1/7	1/7	
خدمت برای خدا	1/3	1/6	1/3	1/2	1/4	1/4	
افزایش اعتماد	4	1/5	3	1/2	1/4	4	
بهبود منابع انسانی	5	1/7	4	5	1/4	1/5	
افزایش مسولیت پذیری	6	1/4	4	2	1/4	4	
افزایش مشارکت	5	1/5	5	2	4	1/3	
بهبود روابط اجتماعی	6	1/4	3	4	4	5	
بهبود اخلاق حرفه ای	4	1/7	1/3	1/2	1/2	3	
آگاهی عمومی	7	1/3	3	4	6	4	
نرم‌ها و هنجارها	8	1/3	3	6	4	5	
حفظ ارزش‌های اسلامی	4	1/3	3	3	2	3	
بهبود کیفیت زندگی	1/3	1/7	1/4	1/3	1/4	3	
بهبود زیرساخت‌های اجتماعی	۱	1/8	3	4	3	4	
ارزیابی موثر و مداوم سرمایه	8	۱	5	3	3	3	
دین و ایدئولوژی	1/3	1/5	۱	2	1/2	3	
افزایش انسجام اجتماعی	1/4	1/3	1/2	۱	1/3	3	
قانون‌گرایی	1/3	1/3	2	3	۱	3	
افزایش امنیت	1/4	1/3	1/3	1/3	1/3	۱	
حاصل ضرب وزن‌ها	2082.87	0.00000000005154	654.951	225.815	0/003601867	6466.5216	
وزن‌های نرمال نشده	1.49	0.25	1.4	1.33	0.74	1.58	25.87
وزن نهایی شاخص‌ها	0.057	0.0096	0.054	0.051	0.028	0.061	0.9906



شکل (۲): اولویت بندی شاخص ها

با توجه به رابطه بالا، شاخص های خدامحوری، خدمت برای خدا و اعتقاد به نظارت الهی، اسلام محوری، بهبود کیفیت زندگی، بهبود زیرساخت های اجتماعی، افزایش امنیت، بهبود اخلاق حرفه ای، دین و ایدئولوژی و افزایش انجم اجتماعی و افزایش اعتماد به ترتیب دارای اهمیت بوده اند و سایر شاخص ها نیز در مراتب بعدی دارای اهمیت بوده اند.

تدوین مدل نهایی توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه ها

سرمایه اجتماعی پدیده ای است که حاصل تاثیر نهادهای اجتماعی، روابط انسانی و هنجارها بر روی کمیت و کیفیت تعاملات اجتماعی است. سرمایه اجتماعی یکی از فاکتورهایی است که نقش بسیار مهمتر از سرمایه فیزیکی و انسانی در جوامع ایجاد می کند و در غیاب سرمایه اجتماعی، سایر سرمایه ها اثر بخشی خود را از دست می دهند. لذا بدون سرمایه اجتماعی، پیمودن راه های توسعه و تکامل فرهنگی، اقتصادی، دشوار می شود.

بدون تردید دانشگاه در هزاره سوم نقش آفرین اصلی تحولات خواهد بود و کانون اصلی تربیت نیروی انسانی متخصص و آموزش دیده است که با برخورداری از ایده ها و اندیشه های نو هر لحظه در جریان های حیاتی جامعه نیروی نوینی را تزریق می کند. به عبارت دیگر، بهترین مکان برای پرداختن و تئوریزه کردن ایده ها، دانشگاه ها هستند؛ مراکز آموزش عالی می توانند سبب توسعه وضعیت اقتصادی و اجتماعی کشورها شده و یکی از عوامل توسعه یافتگی کشورها باشند. به عبارت دیگر، دانشجویان پویاترین قشر هر جامعه ای را تشکیل می دهند و سلامت این قشر تا حد زیادی لازمه سلامت بسیاری از آحاد جامعه است؛ دانشجویان آینده سازان جامعه هستند. دانشگاه از دیدگاه امام خمینی (س) آن قدر اهمیت دارد که اگر نقش واقعی خود را نداشته باشد، همه چیز مملکت از دست خواهد رفت. ایشان در جمله ای این اهمیت را گوشزد کرده اند: «اگر دانشگاه را ما سست بگیریم و از دست ما برود، همه چیزمان از دستمان رفته است» (صحیفه امام، ج ۸: ۱۴۱).

بنابراین، می توان نتیجه گرفت که دانشگاه هم منشأ دردها و فسادهای موجود و هم منشأ اصلاح کشور است و بسته به این که دانشگاه ها، استادان و دانشجویان چه جهت گیری هایی داشته باشند، ثمرات آن نیز مشخص خواهد شد. معمار بزرگ انقلاب حضرت امام (س) یکی از اهداف مهم تعلیم و تربیت دانشگاه را بیدار نگه داشتن فطرت آدمی می دانستند و در این مورد می فرمایند: اگر چنانچه تربیت یک تربیت انسانی باشد، و موافق با فطرت انسان که همان فطرت ودیعه گذاشته شده از طرف خداوند است، و «فطرت الله التي فطر الناس علیها» آن طور باشد، در دانشگاه هم همان طور تربیت باشد، اینها بعد که تحویل به

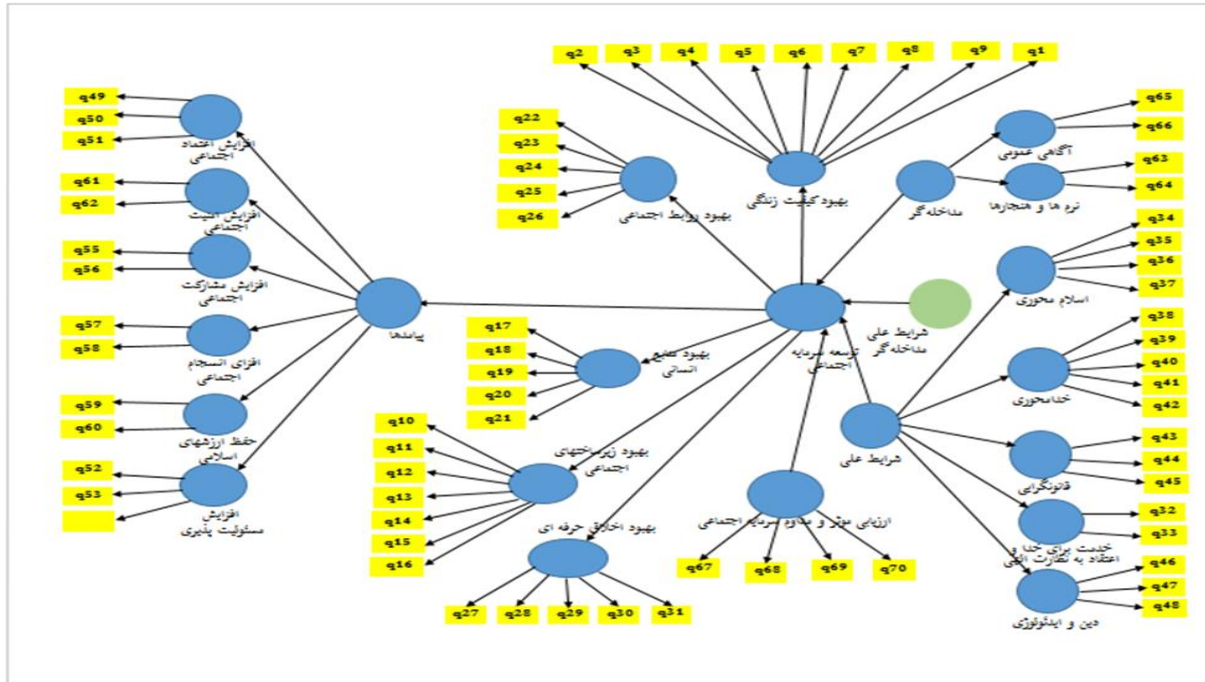
جامعه داده می‌شوند، و مقدرات جامعه قهراً به دست اینها سپرده می‌شود یک کشور را کشور نورانی، کشور انسانی، کشور به فطرت الله تربیت می‌کنند (همان، ج ۱۴: ۳۳).

امروزه نیز دانشگاه‌ها جایگاه خاص خود را در جامعه داشته و دانشجویان به عنوان افراد تحصیلکرده و فهیم می‌توانند در روند فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی جامعه نقش مثبت ایفا نمایند. از طرفی استکبار جهانی و مدعیان آنها همیشه در فکر این مسئله بوده‌اند که فعالیت آموزشی و تربیتی دانشگاه‌ها را از مسیر الهی و مقدس خود خارج نمایند که می‌طلبد دانشگاهیان مثل همیشه با توجه به رهنمودهای حضرت امام خمینی (س) و مقام معظم رهبری در جهت پیشبرد اهداف انقلاب اسلامی تلاش نمایند و با حفظ و پاسداری از هویت اسلامی خود با تلاش و با تحقیق و پژوهش موجبات رشد و تعالی جامعه را فراهم آورند. بر اساس این نگرش می‌توان گفت که موضع امام در باب دانشگاه دو جنبه دارد: یکی جنبه معرفتی آن که مبتنی بر نظام جهان‌شناسی عرفانی و دیگری جنبه سیاسی و اجتماعی آن که بر استقلال و عزت مسلمین معطوف است. جنبه نخست شأن توحیدی دانشگاه و دیگری مأموریت اجتماعی و شأن خلقی اوست. این جنبه خلقی باید در مسیر و جهت جنبه توحیدی باشد. استاد و دانشجو در دانشگاه اسلامی از تعهد و تخصص کافی به صورت مکمل برخوردار بوده و در جهت علم‌آموزی، تهذیب نفس و خدمت به جامعه از طریق به کارگیری علم و دانش و هدایت فکری و اجتماعی مردم عمل می‌کنند.

جهت انجام این پژوهش از روش نظریه داده بنیاد استفاده شده که به منظور دستیابی به داده‌هایی که بتواند اهداف پژوهش را جوابگو باشد مصاحبه‌هایی عمیق و نیمه عمیق ساختاریافته‌ای با اساتید و خبرگان در حوزه دیدگاه‌های امام خمینی (س) و سرمایه اجتماعی انجام گرفت. هر یک از مصاحبه‌ها بلافاصله مورد تحلیل قرار گرفت در فرایند تحلیل نظریه، داده‌های مصاحبه‌ای و متنی کدبندی می‌شوند. کدبندی اطلاعات شامل سه مرحله است: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی یا انتخابی. با مراجعه به کدهای اولیه استخراج شده از مصاحبه‌ها، کدهایی که به موضوعی مشترک اشاره داشتند، گروه بندی شدند و مفاهیم را ساختند و از مقایسه و طبقه بندی آنها نیز مقوله‌ها تعیین شدند. در مجموع ۱۹ مقوله مشخص شد. در مرحله کدگذاری محوری، به منظور مرتبط کردن مقوله‌های اصلی به مقوله‌های فرعی، از الگوی پارادایمی استفاده شد تا شرایط علی، پدیده محوری، عوامل زمینه‌ای، متغیرهای مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها که اجزای کدگذاری محوری هستند، مشخص شوند. سپس از طریق کدگذاری انتخابی و بر اساس الگوی ارتباط شناسایی شده بین مقوله‌ها و زیرمقوله‌ها در کدگذاری باز و محوری، مقوله‌ها به هم مرتبط شدند و نظام مربوط ارائه شد.

در این پژوهش خدامحوری، اسلام محوری، قانون گرایی، خدمت برای خدا و اعتقاد به خدا و دین و ایدئولوژی عواملی هستند که از زیرساخت‌ها و ملزومات توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها می‌باشند و در شرایط علی کدبندی محوری شده‌اند. به عبارت دیگر یکی از ملزومات اساسی دستیابی به این عوامل، توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها می‌باشد. بهبود کیفیت زندگی، بهبود زیرساخت‌های اجتماعی، بهبود منابع انسانی و بهبود روابط اجتماعی و بهبود اخلاق حرفه‌ای پنج مقوله اصلی این پژوهش است که به‌عنوان راهبردهای اصلی توسعه سرمایه اجتماعی انتخاب شده‌اند. به عبارت دیگر جهت توسعه سرمایه اجتماعی باید این ابعاد توسعه و بهبود یابد.

آگاهی عمومی، نرم‌ها و هنجارها دو مقوله‌ای هستند که به‌عنوان مداخله‌گر بر راهبردها تاثیر می‌گذارند و ارزیابی موثر و مداوم سرمایه اجتماعی در دانشگاه و جامعه به‌عنوان مقوله زمینه‌ای توسعه سرمایه اجتماعی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. پیامدها، خروجی حاصل از استخدام راهبردهای مناسب در سرمایه اجتماعی و ارزیابی مداوم و موثر آن است. در این پژوهش مقوله‌های افزایش اعتماد، افزایش مشارکت، افزایش انسجام اجتماعی، افزایش مسئولیت پذیری و حفظ ارزش‌های اسلامی از پیامدهای استخدام راهبردهای مناسب در توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها می‌باشد.



شکل (۳): مدل نهایی توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها با تأکید بر دیدگاه‌های امام خمینی (س)

بحث و نتیجه‌گیری:

امروزه برای دستیابی به رشد و توسعه همه جانبه و برای اثربخشی فعالیتها و نیز هموار ساختن راه‌های توسعه به سرمایه اجتماعی توجه زیادی می‌شود. سرمایه اجتماعی، از مفاهیم نوینی است که امروزه در بررسی‌های اقتصادی و اجتماعی جوامع مدرن مطرح گردیده است و بعنوان پلی برای توسعه تلقی می‌شود. طرح این رویکرد در بسیاری از مباحث و بخش‌ها نشان دهنده اهمیت سرمایه اجتماعی است. لذا ایجاد و خلق سرمایه اجتماعی برای سازمانها، کشورها و جوامع برای رسیدن به توسعه و تکامل اقتصادی، سیاسی و فرهنگی و استمرار بخشیدن در استفاده از سرمایه اجتماعی و ممانعت از زوال سرمایه اجتماعی نیز حائز اهمیت است. به عبارت دیگر برای بکارگیری سرمایه اجتماعی در فرایند توسعه و افزایش سهم آن مستلزم مدیریت سرمایه اجتماعی است.

بطور کلی سرمایه اجتماعی، از مفاهیم نوینی است که امروزه در بررسیهای اقتصادی و اجتماعی جوامع مدرن مطرح گردیده است. طرح این رویکرد در بسیاری از مباحث و بخشها نشان دهنده اهمیت سرمایه اجتماعی برای دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی است.

بنابر این آنچه مسلم است دستیابی به توسعه بدون در اختیار داشتن سرمایه اجتناب ناپذیر است و امروزه بر خلاف گذشته، سرمایه محدود به سرمایه مادی نیست. بلکه امروزه سرمایه جنبه‌های مختلفی دارد و کشورها برای توسعه نیازمند تمام جنبه‌های سرمایه هستند. در گذشته نه چندان دور، باور عمومی و اعتقاد عمومی بر این بوده است که با بهره‌گیری از سرمایه‌های انسانی، مادی و اقتصادی، راه توسعه و پیشرفت هموار و میسر می‌شوند اما امروزه در کنار سرمایه‌های فوق به سرمایه اجتماعی که نقش مهم و فراتر از سرمایه‌های انسانی، مادی و اقتصادی دارد، توجه زیادی می‌شود. چرا که سرمایه اجتماعی عامل ایجاد انسجام، تعادل و تعامل در استفاده از سایر سرمایه‌ها می‌شود. به همین جهت اعتقاد بر این است که سرمایه اجتماعی، منبع کنش‌های جمعی است و عامل پیوند دهنده و موجب استفاده بهینه و حداکثری از منابع فیزیکی و انسانی در جهت رشد و تعالی جوامع خواهد شد.

پیشنهادات:

در راستای توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها، با توجه به نتایج پژوهش، پیشنهادهای ذیل ارائه می‌گردد:

- تشکیل شبکه‌های دانشی (مشکل از اساتید و دانشجویان)
- تشکیل جلسات تصمیم‌گیری مشارکتی و انجام پروژه‌های علمی مشترک
- افزایش یادگیری مهارت فردی در بین دانشجویان و کارکنان دانشگاه. نتیجه این یادگیری منجر به توانمندسازی کارکنان و نیز دانشجویان در انجام وظایف شده و از سویی باعث افزایش انسجام بین آنها می‌گردد.
- درک نیازهای دانشجویان
- به اشتراک گذاشتن تجربیات و مهارت‌ها
- پذیرش ایده‌ها و استقبال از خلاقیت‌ها
- تشکیل تیمی جهت حل تعارضات در محیط دانشگاه
- تشویق به انجام خدمات داوطلبانه از جمله فضا سازی برای مشارکت فعالانه در سازمان‌های مردم‌نهاد (NGO) با هدف افزایش حس مسولیت‌پذیری در جوانان. تقویت مسولیت اجتماعی در جوانان منجر به استحکام و رشد ارزش‌ها، اصول و تعهدات در فرد و جامعه می‌شود.
- توجه به نظرات و دیدگاه‌های متفاوت دانشجویان و کارمندان دانشگاه و بکارگیری آنها در عمل تا حد امکان.
- بیان روشن و شفاف ارزش‌ها، فرهنگ، رسالت و چشم‌انداز دانشگاه برای دانشجویان، اساتید و کارکنان دانشگاه.
- برقراری روابط حسنه مدیران، اساتید و کارکنان دانشگاه با دانشجویان. و پیشنهاد می‌شود با ایجاد جوی صمیمانه مبتنی بر همکاری به جای رقابت، محیطی دور از استرس فراهم کنند.
- توسعه و گسترش پایگاه‌های اطلاعاتی در سطح دانشگاه به منظور برخورداری از اطلاعات صحیح، روزآمد و سریع.
- بکارگیری شاخص‌های تعیین شده به منظور درجه بندی و رتبه بندی دانشگاه‌ها به لحاظ میزان سرمایه اجتماعی و تقویت آن و نهایتاً ارزیابی کمی و کیفی دانشگاه.
- سرفصل دروس در دانشگاه‌ها مرتبط با انواع دانش روز ارایه شود و هر چند سال متناسب با تغییرات جامعه مورد بازنگری قرار گیرد و انواع مختلف مهارت‌های بین فردی و فرهنگ حضور در شبکه‌های اجتماعی را به دانشجویان انتقال دهند.
- دانشگاه‌ها باید با تولید فیلم نامه، مستند و اجرای سخنرانی و برگزاری دفاتر مشاوره امکان انتقال دانش تولید شده در دانشگاه را به جامعه فراهم نمایند.
- سازمان‌ها باید جهت رفع مسایل داخلی خود بدون سیاسی کاری از نظرات و ایده‌های خبرگان دانشگاهی بهره برداری کنند و دانشگاه‌ها نیز باید ترتیبی اتخاذ نمایند تا تحقیقات دانشگاهی به سمت و سوی نیازهای جامعه سوق داده شوند.
- برای تحقق افزایش مشارکت، کار تیمی تشویق و دانشجویان به کارهای تیمی و گروهی ترغیب شوند.
- تلاش برای ایجاد فرهنگ حمایتی از راه طراحی نظام‌های تشویقی و انگیزشی برای تقویت خلاقیت، نوآوری، یادگیری و توسعه منابع انسانی دانشگاه.
- تدوین طرح کوتاه مدت، میان مدت و دراز مدت توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها با توجه به نیازها و هویت فرهنگی، ملی و دینی.
- برگزاری کرسی‌های هم‌اندیشی و آزاد اندیشی در دانشگاه‌ها
- راه‌اندازی واحد تحقیق و توسعه در دانشگاه با هدف حمایت از نوآوری‌های دانشجویان
- ایجاد برنامه‌های گروهی با هدف افزایش روحیه کار تیمی
- ارائه تسهیلات دولتی به کارآفرینان و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی.
- حمایت از فعالیت‌های پژوهشی اساتید، تشویق اعضای هیات علمی پژوهشگر، اعطای پژوهانه و اعطای بورس‌های مطالعاتی

- تعمیق هویت ایرانی - اسلامی دانشجویان، آگاه سازی آنان از پیشینه غنی فرهنگی و تمدنی ایران اسلامی
- ترویج فرهنگ غنی قرآنی و بسط سیره نورانی ائمه معصومین (ع)

فهرست منابع:

- استراوس، آنسلم و جولیت، کوربین (۱۹۹۸). مبانی پژوهش کیفی (فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای)، ترجمه ابراهیم افشار، نشرنی.
- توسلی، عباسعلی و موسوی، مرضیه. (۱۳۸۴). مفهوم سرمایه در نظریات کلاسیک و جدید با تاکید بر نظریه‌های اجتماعی، نامه علوم اجتماعی، ش ۲۶.
- پرزاد، زینب. (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین میزان سرمایه اجتماعی و نگرش به توسعه در بین دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی واحد تهران مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده علوم اجتماعی.
- زبردست، اسفندیار (۱۳۸۰)، کاربرد فرایند تحلیل سلسله مراتبی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۱۰.
- زمانی، عباس؛ رستمی خوراسگانی، اکبر؛ گلستانی و سیدهاشم؛ قلی زاده، آذر. (۱۳۹۷). شناسایی مولفه‌های شناختی سرمایه اجتماعی از دیدگاه امام خمینی (ره)، فصلنامه مدیریت در دانشگاه اسلامی، سال هفتم، شماره ۲.
- حسن زاده ثمرین، تورج. (۱۳۸۹). طراحی و تبیین مدل سرمایه اجتماعی به منظور دستیابی به تعالی سازمانی در شهرداری تهران، رساله دکترا، دانشگاه تهران پردیس قم
- حکمت نیا، حسن؛ موسوی، میرنجف (۱۳۸۵)، کاربرد مدل در جغرافیا با تاکید بر برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، انتشارات علم نوین.
- خمینی، روح‌الله. (۱۳۷۸). صحیفه امام، ۲۲ جلد، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).
- شجاعی باغینی، محمد مهدی. (۱۳۸۷). مبانی مفهومی سرمایه اجتماعی، ترجمه مجموعه مقالات، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- فوکویاما، فرانسیس. (۱۳۷۹). پایان نظم، ترجمه غلامعباس توسلی، تهران، شابک.
- فیلد، جان. (۱۳۸۶). سرمایه اجتماعی، ترجمه غلامرضا غفاری و حسین رضانی، تهران، انتشارات کویر.
- فتحی، یوسف. (۱۳۹۰). سرمایه اجتماعی در اندیشه امام خمینی (ره)، رساله دکتری، دانشگاه معارف اسلامی.
- کریمی، میلاد؛ خنیفر، حسین و طاهری نژاد، فایزه. (۱۳۹۴). طراحی مدل مفهومی مولفه‌های سرمایه اجتماعی از منظر نظام اسلامی، فصلنامه سرمایه اجتماعی، دوره ۲، شماره ۴.
- عیوضی، محمدرحیم؛ فتحی، یوسف. (۱۳۹۰). رهبری و سرمایه اجتماعی با رویکرد به رهبری امام خمینی، پژوهشنامه متین، دوره ۲۲، شماره ۵۱.
- مصطفی زاده، معصومه و صادقی، محمدرضا. (۱۳۹۳). طراحی مدل توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۱، شماره ۲.
- Dingaa, E. (2014). "Social capital and social justice". *Procedia Economics and Finance*, 8, 246-253.
- Hamdan, H.; Yusof, F.; Azziyati Marzukhi, M. (2014). "Social Capital and Quality of Life in Urban Neighborhoods High Density Housing". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 153, 169-179.
- Fikret Sozibilir. (2018). The interaction between social capital, creativity and efficiency in organizations, *Journal: Thinking Skills and Creativity*, Volume 27, March 2018, Pages 92-100.
- Sanghoon Lee. (2018). Social capital and health at the country level, *Journal: The Social Science Journal*, Volume 55, Issue 1, March 2018, Pages 37-51.
- Soo Young Jun. (2017). The Mediating Effect of Social Capital on the Relationship Between Public Health Managers' Transformational Leadership and Public Health Nurses' Organizational Empowerment in Korea *Public Health, Journal : Asian Nursing Research*, Volume 11, Issue 4, December 2017, Pages 246-252.

Investigating the effective factors on the formation of social capital in universities with emphasis on the views of Imam Khomeini and developing an appropriate model for its development

Mohammad Samani¹

Doctoral student of Higher Education Management Department, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Baharak Shirzad Kobriya^{2*}

Assistant Professor, Department of Higher Education Management, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (corresponding author)

Amirhossein Mahmoudi

Assistant Professor, Department of Higher Education Management, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Abstract: *The purpose of this study is to investigate and identify the factors affecting the formation of social capital in universities by emphasizing the views of Imam Khomeini (PBUH) and develop an appropriate model for its development. This research has a mixed (quantitative-qualitative) approach. Therefore, the research is conducted in two phases, qualitative and quantitative. In the first phase, the researcher uses a method based on grounded theory or grounded theory, and in the next phase, using a quantitative research method, a questionnaire is used. The statistical population of the study in the qualitative part includes university professors and experts who were selected using purposive sampling and interviewed until saturation (50 interviews) and the statistical population in the quantitative part includes all universities in the country using the Morgan table. 385 people were identified. In this study, theism, Islam-centeredness, service to God and belief in divine supervision, legalism, religion and ideology are among the factors that are among the infrastructure and requirements for the development of social capital in the university. have become. The results of data analysis showed that the categories of increasing trust, increasing participation, increasing responsibility, increasing social cohesion, increasing security and maintaining Islamic values are the consequences of employing appropriate strategies in the development of social capital in universities with emphasis on Imam Khomeini's views. (S).*

Keywords: *Development, Social Capital, University, Model, Grand Theory.*

¹ Email: tajbakhsh_gr@yahoo.com (Corresponding Author)

² Email: zamani@yahoo.com